

VERLEDEN EN TOEKOMST VAN DE VELDARTILLERIE.

»Das Feldgeschütz der Zukunft, von
R. WILLE. Berlin, EISENSCHMIDT. 1891.»

Voor eenigen tijd verscheen te Berlijn van de hand van den bekenden artillerist WILLE een belangrijk boekwerk, getiteld: »Das Feldgeschütz der Zukunft», dat blijkens de voorrede zijn ontstaan te danken had aan de in 1888 te Darmstadt bij BERGSTRAESSER verschenen brochure: »Die Bewegungs-Erscheinungen der Langgeschosse und deren Beziehungen zu den Eigenschaften des Feld-Geschützes der Zukunft» door KARL B. BENDER, en waarin veel werd overgenomen uit: »Die Feld-Artillerie der Zukunft. Zeitgemässe Betrachtungen». Berlin, LUCKHARDT. 1887.

WILLE acht zich gerechtigd om aan te nemen, dat eene algemeene ingrijpende wijziging in de bewapening van de voor den veldoorlog bestemde artillerie binnen kort mag worden te gemoet gezien, en zulks omdat de groote staten van Europa, behalve Engeland, in de laatste 15 jaren geen ingrijpende verandering in die bewapening gebracht hebben, niettegenstaande dit vroeger met betrekkelijk korte tusschenpoozen plaats had.

Toen wij zijn betoog volgden, wilden wij dit toetsen aan de Nederlandsche artillerie. Evenwel waren aangaande deze geen gegevens beschikbaar, wel betreffende de tegenwoordige en vroegere samenstelling en bewapening van de veldartillerie der voornaamste Europeesche staten, zoodat wij de noodige opgaven zelve moesten verzamelen. Daarbij stuitten wij op het bezwaar, dat verschillende boeken moesten worden nageslagen, aangezien naar ons weten geen retrospectief overzicht van de Nederlandsche veldartillerie bestaat.

Wel is waar wordt in de »Geschiedenis van de Nederlandsche artillerie» van KUIJPERS ook het bereden gedeelte behandeld, wel heeft STIELTJES in zijne »Omschrijving van den verleden en tegenwoordigen toestand der Nederlandsche veldartillerie» een zaakrijk relaas over dit onderdeel van het wapen gegeven, maar bij KUIJPERS verliest het onderdeel zich in het groote geheel, en STIELTJES behandelde slechts een klein tijdvak.

Niet dat wij ons voorstellen een geschiedenis van de veldartillerie te schrijven, zooals jhr. VAN SYPESTEIJN met zooveel talent deed van de

rijdende artillerie (1), verre van dien, want ook al beschikten wij over de noodige gegevens, onze krachten zouden daartoe te kort schieten.

Wij wenschen in de volgende bladzijden WILLE's beschouwingen weer te geven, deze aan Nederlandsche toestanden te toetsen, en daaraan te doen voorafgaan eene verzameling van gegevens aangaande het ontstaan van onze veldartillerie en betreffende de opvolgende ingrijpende veranderingen, die hare organisatie en bewapening achtereenvolgens ondergingen, opdat in weinige bladzijden worde samengevat, wat thans slechts door zoeken in verschillende werken kan worden gevonden.

Het eerste offensieve oorlogswapen van de Kelten — de eerste bewoners van ons vaderland — bestond, evenals dit bij alle wilde of halfwilde volkstammen het geval is, uit den eenvoudigen slinger.

Daarna kwamen pijl en boog in zwang, en eerst geruimen tijd later werden zwaardere schiet- en worptoestellen in gebruik genomen.

Terwijl pijl en boog met groot succes door de voetknechten werden gehanteerd, waren het de oestelen, springalen en blijden, waarmede steenen of andere zware voorwerpen onder min of meer gekromde banen werden voortgeslingerd.

Tijdens de Hoeksche en Kabeljauwsche twisten verscheen het vuurgeschut hier te lande, nadat het buskruit reeds eenigen tijd had dienst gedaan bij de vervaardiging van zwermers en vuurpijlen, die als brandstichtende middelen werden gebruikt. De eenvoudigste vuurwapenen waren de donderbussen, waarmede pijlen werden geschoten. Later werden de lood- of knipbussen ingevoerd, die uit gesmeed ijzeren, van achteren gesloten buizen bestonden, welke voorzien waren van een zundgat en van een ijzeren of koperen S, die eenigszins den vorm van een slangetje of serpentje nabootste, om het midden beweegbaar en aan het bovenende gespleten was, ten einde een stukje brandend lont of zwam te kunnen vastknellen, waarmede de lading moest worden ontstoken. De loodbussen, waaruit looden kogels geschoten werden, waren voor het voetvolk bestemd; het zwaarder geschut, dat diende om op muren of torens te worden geplaatst, werd steenbus genoemd, naar de stof waaruit het projectiel bestond.

Deze vuurmonden, wier kaliber niet zelden 36 cM. bedroeg, waren uit twee van smeedijzer vervaardigde deelen samengesteld, waarvan het achterste in het wijdere voorste was geschroefd of geschoven, om met een spie te worden opgesloten.

Hunne samenstelling, die alleen kon voldoen omdat het buskruit nog in de eerste kindsheid was, onderging eene groote verbetering, toen het smeedijzer door brons werd verdrongen en dit laatste als geschutmetaal werd gebezigd.

(1) *Geschiedenis van het regiment rijdende artillerie*, door Jhr. van SYPESTEIJN.

De opkomst van het zware bronzen geschut dagteekent van het midden van de 15de eeuw, in welk tijdperk de grondslag werd gelegd tot het zelfstandige wapen der artillerie.

PHILIPS DE GOEDE toch was het die de artillerie onder een geregelde administratie bracht, die een meester van de artillerie aanstelde en een korps artilleristen vormde, dat aanvankelijk uit burgerwerklieden bestond, maar waaruit, zij het ook eerst veel later, een personeel geboren werd, dat uitsluitend was bestemd voor de bediening van oorlogstuigen, en in verband daarmee werd geoefend.

Kan dus PHILIPS DE GOEDE in zekeren zin als grondlegger van de Nederlandsche artillerie worden beschouwd, KAREL DE STOUTE was de eerste die doelmatig veldgeschut bezigde, en hoewel de Gentenaren reeds vroeger vuurroeren op wagentjes — de zoogenaamde ribaudekens (1) — gebruikten, was toch het geschut van den laatsten Bourgondischen hertog, waarvan het aantal zonder overdrijving op 300 kan worden geschat, met name de coulevrines (serpentijnen), bombardelles en mortieren, het eerste dat als practisch veldgeschut kan worden aangemerkt. Uit hetgeen hiervan bewaard is geworden, blijkt dat sommige vuurmonden een kaliber hadden van 5,2 cM., een lengte van 3,2 M. of 62 kalibers en een gewicht van 1200 KG., terwijl het looden projectiel slechts 0,8 KG. woog, zoodat de vuurmond 1500 maal zooveel woog als het projectiel. Deze ongunstige verhouding moet worden verklaard uit de gebrekkige bevestiging van den vuurmond op de affuit, waarom het noodig was den terugloop bijna geheel op te heffen. Andere vuurmonden hadden een kaliber van 7,2 cM., een lengte van 1,9 M. en een gewicht van 150 KG., terwijl hun ijzeren projectiel 1,7 KG. woog, zoodat bij deze de gewichtsverhouding van vuurmond en projectiel veel gunstiger was (2).

Onder hen, die de artillerie een groote schrede verder brachten, moet in de eerste plaats JOHAN VAN NASSAU (de Amerikaan) gerekend worden, die aan de artillerie houwitsers (20 £) (3), aan de infanterie regimentsstukken bezorgde. Deze laatste waren lichte vuurmonden, die een gewicht van 400 £ hadden, een kogel van 3 £ schoten en in staat waren de infanterie overal te volgen. Voor een gedeelte waren het achterladers.

Ook MAURITS en FREDERIK HENDRIK deden veel voor de artillerie. Zoowel gedurende hun stadhouderschap als in het tijdperk van den Westphaalschen vrede tot de tweede helft van de 18de eeuw won het wapen veel in kracht en zelfstandigheid.

(1) Als uitkomst van de werking van de ribaudekens wordt aangehaald, dat PHILIPS VAN ARTEVELDE in 1382 met 5000 Gentenaren en 200 ribaudekens op het Beverhoutsche veld (nabij Brugge) een volkomen overwinning behaalde op 40.000 Bruggenaars en 800 ridders en knapen onder LODEWIJK DE MAELE.

(2) VAN PESCH, *Handleiding tot de Kennis der Artillerie*. Hoofdstuk III.

(3) Deze werden spoedig vervangen door houwitsers van 16 £.

Het Nederlandsche geschut, dat als het ware uit de Bourgondische, Fransche en Duitsche artillerieën is ontstaan, stond in de eerste helft van de 17de eeuw op een zeer hoog standpunt (1), zoodat de Fransche generaal FAVÉ er van kon getuigen: »pour apprécier les progrès de l'artillerie pendant la première moitié du 17ième siècle, nous voyons qu'ils émanèrent tous à la même nation: les provinces unies des Pays-Bas ont été le foyer où les innovations se sont élaborées."

Te beginnen met de tweede helft van de 17de eeuw trad voor onze artillerie een tijdperk van verval in, totdat WILLEM KAREL HENDRIK FRISO in 1748 den generaal Baron von CREUTZNACH, een kundig energiek artillerie-officier, uit Duitschland naar hier riep om den toestand van het wapen te verbeteren. Dit geschiedde door de oefening op een vasten voet te regelen, het houden van practische oefeningen voor te schrijven, en het veldgeschut te verbeteren. Bronzen 3-ponders werden gegoten, die aanzienlijk (80 à 100 £) minder wogen dan de bestaande; houwitsers van 24 £ (15 cM.) werden aangemaakt.

Reeds in het begin van den tachtigjarigen oorlog bestond er hier te lande een korps artilleristen, dat naar de behoefte vermeerderd of verminderd werd, doch niet in compagnieën ingedeeld was en aan welks hoofd een aanzienlijk persoon stond met den titel van Meester-generaal van het grof geschut, of Grootmeester, ook wel Overste van het geschut en krijgstuig. Bij resolutie van de Staten-Generaal dd. 31 Maart 1599 werd eene instructie voor dien meester vastgesteld.

Veelal wordt beweerd dat Frankrijk het eerst (1668) zijn artilleristen in compagnieën en in een geregeld korps zou hebben ingedeeld, maar het kan met grond worden aangenomen, dat zulks bij ons het eerst het geval is geweest, want in het oud *Recueil Militair* (deel I N°. 56) wordt een sterkte-lijst van een compagnie artillerie gevonden van het jaar 1666.

Aangaande de samenstelling van de artillerie hier te lande omstreeks het einde van de 17de eeuw loopen de opgaven belangrijk uiteen. Volgens sommigen zou in 1693 een tweede compagnie zijn opgericht, volgens anderen bestonden er reeds in 1688 twee, en in 1691 vier compagnieën. Ook vonden wij vermeld, dat WILLEM III in 1677 wist te bewerken dat een voortdurend en goed geoefend artilleriepersoneel in zes compagnieën zou worden onderhouden.

Dat deze berichten zoo belangrijk verschillen, ligt vermoedelijk daaraan dat de artillerie oorspronkelijk een generaliteitskorps was, en later de compagnieën aan eenige provinciën toebehoorden.

In 1700 bestond het korps uit acht compagnieën. De paarden werden tegen vast tarief door aannemers in bruikleen verstrekt. Zoo waren in de jaren 1710, 1711 en 1712 gewoonlijk 600 paarden voor het geschut in gebruik. Deze zoogenaamde kanonpaarden, waarbij de aannemer op elke

(1) Zie hieromtrent: TIMMERMANS, *Historique de l'Artillerie Belge*.

40 een commandant moest leveren, waren aangenomen tegen 6 stuivers daags, zoolang zij in den Tieler- of Bommelerwaard bleven, en tegen 15 stuivers daags, wanneer zij te velde werden gebruikt. Het veldgeschut bestond toen uit 62 kanons, 6 houwitsers en 2 mortiers royal. Een kanon van 24 E werd naar gelang van de gesteldheid der wegen met 19 of 21 paarden, een kanon van 12 E met 15 of 17 paarden, een 6-ponder met 9 of 11 paarden, een korte 3-ponder met 2 of 3 paarden bespannen; een lange 3-ponder had steeds een bespanning van 4 paarden. Mortieren van 75 E kregen eene bespanning van 17 of 19 paarden, die van 50 E 13 of 15, en houwitsers 5 paarden.

In 1746 werd het korps op negen, in 1747 op twaalf, en in 1748 op vijftien compagnieën gebracht, die samen een regiment van drie bataljons vormden. In 1785 werd een vierde bataljon opgericht, zoodat de totale sterkte toen 155 officieren en 2600 man bedroeg. Elke compagnie moest de 8 kanonnen bedienen, die aan een uit 4 bataljons infanterie bestaande brigade waren toegevoegd. In verband hiermede was de brigade, die uit 1 kapitein, 1 adjudant, 2 tamboers, 4 officieren, 4 bombardiers (1) en 72 kanonniërs bestond, in 8 ploegen verdeeld, die elk 9 kanonniërs telden, waarvan de bekwaamste commandeur heette. Twee ploegen vormden een afdeeling, waarbij 1 officier en 1 bombardier behoorden. Behalve de brigade, die dus uit 4 afdeelingen bestond, telde de compagnie nog 2 officieren, 6 bombardiers en 48 kanonniërs, die eene reserve vormden en bij het park waren ingedeeld.

In 1793 verrees nog een vijfde bataljon, mede van vijf compagnieën, die elk 158 hoofden telden. Bovendien werd toen in navolging van Pruisen een korps rijdende artillerie opgericht, dat uit vier compagnieën bestond, elk sterk 6 officieren, 107 onderofficieren en manschappen en 105 paarden, en bestemd was voor de bediening van vier 6-ponders; twee 3-ponders en twee houwitsers van 24 cM. II.

Tegen het einde van de 18de eeuw werden de regimentsstukken (2) afgeschaft, omdat men de artillerie in batterijen wilde vereenigen, en zoodoende de infanterie minder in hare bewegingen wenschte te hinderen, dan dit door de bij de bataljons ingedeelde vuurmonden noodwendig het geval moest zijn. Ook werden toen de 3-ponders, die wel is waar in de veldtochten van 1793 en 94 nog een voorname rol speelden, gaandeweg verdrongen door 6-ponders, 12-ponders en houwitsers.

Bij de organisatie van 1795 verkreeg de artillerie een samenstelling van een regiment van vier bataljons, ieder van zes compagnieën, ter sterkte van 105 hoofden, en een brigade rijdende artillerie.

(1) De naam bombardier werd in 1793 vervangen door sergeant. Toen werden ook de titels eerste luitenant en sergeant-majoor bij de artillerie ingevoerd en zulks in vervanging van ordinair meester vuurwerker en eerste bombardier.

(2) Zie over de regimentsstukken in Frankrijk: *Le Spectateur Militaire*, 1888.

Na dien tijd werd de organisatie herhaaldelijk gewijzigd. Zoo verkregen de compagnieën artillerie te voet in 1799 eene sterkte van 165 hoofden, in 1801 van 105, in 1804 (1) van 96 hoofden.

In 1805 werd de sterkte van de artillerie bepaald op een compagnie garde van den Raadpensionnaris van 112 man; een korps rijdende artillerie, en een regiment artillerie te voet van drie bataljons, ieder van zes compagnieën van gelijke sterkte als de garde.

In 1806 had men nog vier afzonderlijke compagnieën artillerie, welke in 1802 waren opgericht als bestemd voor West-Indië.

Bij decreet van 1 Maart 1807 werd bepaald dat de korpsen artillerie en genie zouden vereenigd worden; dat de rijdende artillerie zou bestaan uit vier compagnieën, waarbij in oorlogstijd twee en in vreedstijd één trein-compagnie (2) zouden worden gevoegd; dat de verdere samenstelling van het korps artillerie en genie nader zou worden bepaald, en dat een korps kustartillerie (3) zou worden opgericht.

Onder dagteekening van 26 December 1807 werd de samenstelling van de artillerie te voet vastgesteld op een regiment, bestaande uit een staf en een en twintig compagnieën, die te zamen drie bataljons vormden.

Met de rest van het Nederlandsche leger werd ook de artillerie bij decreet van 18 Augustus 1810 bij het Fransche leger ingedeeld. Een gedeelte van de rijdende artillerie ging bij de keizerlijke garde over, de rest vormde het 7de regiment rijdende artillerie, dat in Maart 1811 werd opgeheven, en verdeeld werd over het 1ste en 4de regiment rijdende artillerie.

Het regiment Hollandsche artillerie werd het 9de regiment Fransche artillerie te voet.

Na de gelukkige omwenteling van 1813 moest in 1814 uit de bestaande artillerie een veldartillerie worden samengesteld. De beschikbare bestand-deelen waren gering in aantal en verschillend van aard.

Er waren vuurmonden die in de jaren 1794 tot 1810 te 's Gravenhage waren gegoten, verder Fransche vuurmonden, en affuiten en voorwagens van de meest uiteenlopende Hollandsche en Fransche modellen. En toch werden reeds in den zomer van 1814 eenige mobiele batterijen te velde gebracht, en werd in 1815 met zeven bespannen veldbatterijen op roemvolle wijze deelgenomen aan de veldslagen van Quatre-Bras en Waterloo (4).

(1) In dit jaar werd ook een comp. pontonniers, die in 1795 was geformeerd, bij de artillerie ingedeeld. In 1807 bij het bataljon mineurs en sappeurs gevoegd, kwam zij in 1821 weder bij de artillerie en wel bij het 3de bataljon veldartillerie.

(2) Dit was in navolging van Frankrijk, waar het invoeren van militaire voerlieden dagteekende van 3 Januari 1800.

Wel was reeds in 1795 bij de rijdende artillerie van de Bataafsche Republiek op militairen voet geschoeid treinpersoneel in dienst genomen, maar dit was alleen voor zoolang de oorlog zou duren. Ook bij de organisaties van 1801 en 1804 vindt men treindivisies als onderdeelen van de rijdende artillerie vermeld, maar in de organisatie van 1807 worden voor het eerst compagnieën trein als zelfstandige deelen van het leger genoemd.

(3) Dit korps werd eerst in 1810 door NAPOLEON geformeerd.

(4) Zie hierover v. LÖBEN SELS, *Bijdrage tot de geschiedenis van NAPOLEON BONAPARTE*. (4de deel.)

Reeds bij besluit van 9 Januari 1814 was bepaald, dat de vier bataljons artillerie te voet (van linie) elk acht compagnieën van 100 hoofden, benevens een staf van 14 personen zouden bevatten, en bij besluit van 28 Januari van datzelfde jaar werd ook voor de compagnieën van de vier bataljons artillerie van de landmilitie eene gelijke samenstelling ingevoerd.

Op 17 November d. a. v. werd met ingang van 1 Januari 1815 eene reorganisatie vastgesteld, volgens welke de artillerie zou bestaan uit: vijf bataljons artillerie van linie; vier bataljons nationale militie, een korps rijdende artillerie en een bataljon trein, alle van zes compagnieën, behalve het 4de bataljon van linie, dat er acht zou bevatten, waarvan de 6de, 7de en 8ste voor West-Indië bestemd waren, terwijl het 5de bataljon de Oost-Indische bezittingen tot bestemming had.

Iedere compagnie rijdende artillerie bediende een veldbatterij van 6 E voor rijdende artillerie en was samengesteld uit: 1 kapitein, 3 luitenants, 1 opperwachtmeester (1), 6 wachtmeesters, 1 fourier, 8 korporaa's, 2 trompetters, 1 wagenmaker, 1 timmerman, 1 smid, 1 hoefsmid, 34 kanonniers 1ste klasse, 64 kanonniers 2de klasse, 8 officiers- en 57 of 95 landspaarden, naarmate de batterij op vredes- dan wel op oorlogsvoet was.

Een compagnie artillerie te voet, die óf een veldbatterij van 12 E óf een van 6 E voor artillerie te voet bediende, bestond uit: 1 kapitein, 3 luitenants, 1 sergeant-majoor, 6 sergeanten, 1 fourier, 8 korporaa's, 1 timmerman, 2 wagenmakers, 2 smeden, 2 tamboers, 1 pijper, 34 kanonniers 1ste klasse en 64 kanonniers 2de klasse.

Voor het vervoer van een batterij, onverschillig van welk kaliber en hetzij bestemd voor artillerie te voet, dan wel voor rijdende artillerie, werd een voltallige compagnie treinsoldaten gevorderd, die op oorlogsvoet eene sterkte had van: 3 luitenants, 1 opperwachtmeester, 6 wachtmeesters, 1 fourier, 10 korporaa's, 2 trompetters, 2 hoefsmeden, 2 gareelmakers, 132 treinsoldaten, 6 officiers- en 264 landspaarden.

Aangaande het materieel en de samenstelling van de bespanningen raadplege men achterstaanden staat. (Zie bladz. 482.)

Aan munitie voerden de batterijen toen het volgende mede:

Een batterij 12-ponders:

in de 17 caissons.	1122 kogel-,	374 blikkendoos-	schoten;
in de 8 munitievoorwagens. . .	144 »	48 »	»
te zamen. . . .	1266 »	422 »	»

en in de 6 caissons tot houwitsers 450 granaten, 60 blikkendoos-schoten en 30 brandkogels; in de 3 munitievoorwagens tot houwitsers 27 granaten, 9 blikkendoos-schoten; dus in het geheel 2234 schoten en 30 brandkogels.

(1) De namen opperwachtmeester en wachtmeester werden dadelijk bij de oprichting van de rijdende artillerie ingevoerd.

Benaming van de voertuigen.	Batterijen van								
	12 E.			6 E.			6 E.		
							Voor rijd. art.		
	Getal voertuigen.	Getal paarden in de bespanning.	Totaal der paarden.	Getal voertuigen.	Getal paarden in de bespanning.	Totaal der paarden.	Getal voertuigen.	Getal paarden in de bespanning.	Totaal der paarden.
Kanonnen.	6	8	48	6	6	36	6	6	36
Houwiters van 24 E.	2	6	12	2	6	12	2	6	12
Caissons voor kanonnen.	17	6	102	12	6	72	13	6	78
» » houwitsers.	6	6	36	5	6	30	6	6	36
» » inf. patronen.	—	—	—	12	4	48	—	—	—
» » cav. »	—	—	—	—	—	—	3	6	18
Reserve-affuiten voor kanonnen.	2	4	8	2	4	8	2	4	8
» » houwitsers.	1	4	4	1	4	4	1	4	4
Divisie- of reservewagens.	3	4	12	3	4	12	3	4	12
Smidswagens.	1	4	4	1	4	4	2	4	8
Transport- of bagagewagens.	2	4	8	2	4	8	2	4	8
Reserve-paarden.	—	—	10	—	—	10	—	—	24
Totaal.	40	—	244	46	—	244	40	—	244

Een batterij 6-ponders bediend door artillerie te voet:

in de 12 caissons. 1200 kogel-, 360 blikkendooschoten;

in de 8 munitievoorwagens . . . 192 » 48 »

te zamen. . . . 1392 » 408 »

en in de 5 caissons tot houwitsers 375 granaten; 50 blikkendooschoten en 25 brandkogels; in de 3 munitievoorwagens tot houwitsers 27 granaten en 9 blikkendooschoten; dus in het geheel: 2261 schoten en 25 brandkogels.

Op 17 Maart 1815, den eigen dag van de uitroeping van WILLEM I tot Souverein Vorst, werd een besluit van Z. M. gedateerd, waarbij gelast werd tien batterijen op voet van oorlog te brengen, waartoe de Zuid-Nederlandsche troepen hun aandeel moesten bijdragen. Reeds op 1 April d. a. v. was de vereeniging van de Noord- en Zuid-Nederlandsche krijgsmachten een voldongen feit. Van de artillerie van linie behielden de bataljons 1 tot 3 hun nummer; het Zuid-Nederlandsche verkreeg N°. 4; het Oost-Indische behield N°. 5 en de drie West-Indische compagnieën vormden bataljon N°. 6. Van de artillerie landmilitie behielden het 1ste, 3de en 5de bataljon hun nummer; de nummers 2, 4 en 6 werden aan de Zuid-Nederlandsche bataljons gegeven.

Hoewel het niet mogelijk was geweest aan de lastgeving te voldoen om twee batterijen van 12 E , zes van 6 E , bediend door artillerie te voet, en twee rijdende batterijen op te richten, waren toch behalve de bovengenoemde zeven batterijen, die in 1815 in den strijd kwamen, nog andere geheel op oorlogsvoet. Op 12 Juni was de artillerie te velde sterk: vijf 6-ponder- en een 12-ponder-voetbatterijen, benevens twee heele en twee halve batterijen rijdende artillerie.

De twee bestaande bataljons trein, die bij besluit van 17 Maart 1815 waren opgericht, werden bij besluit van 27 October d. a. v. in drie bataljons hervormd. Er kwamen toen, in plaats van acht, vier en twintig compagnieën, waarvan zestien bestemd waren voor de artillerie (1).

In 1818 (Besluit van 10 December) onderging de artillerie een reorganisatie, dewijl het onuitvoerbaar was gebleken aan de bedoeling van de grondwet te voldoen, waar deze militie en staand leger gescheiden wenschte te houden, en het laatste door vrijwilligen overgang van miliciens op de organieke sterkte meende te kunnen doen blijven. In de tabel, behoorende bij het Kon. Besl. van 10 Dec. 1818 litt. U, regelende de organisatie, wordt aan de artillerie van het staande leger of van »linie'', zooals zij toen heette, de naam »veldartillerie'' gegeven. Deze zou bestaan uit vier bataljons van zes compagnieën der staande armee, waarvan een depotcompagnie, en nog vijf compagnieën artillerie-treinsoldaten van de nationale militie, ter totale sterkte van 152 officieren, 6708 man en 544 paarden.

Bovendien zouden zes bataljons artillerie nationale militie van zes compagnieën worden geformeerd, geheel overeenkomstig die van linie.

Elke compagnie telde: 4 officieren; 16 onderofficieren en korporaals; 5 werklieden; 2 tamboers; 1 pijper en 98 kanonniers, waarbij op voet van oorlog werd gevoegd een compagnie artillerie-trein, sterk: 1 officier; 14 onderofficieren en korporaals; 1 trompetter; 4 werklieden en 103 treinsoldaten. Alsdan bekwamen de kapiteins twee, de luitenants één ration fourage en werd het personeel van een compagnie artillerie met 3 sergeanten vermeerderd.

Het materieel en de samenstelling van de bespanningen worden in achterstaande tabel vermeld.

De bepakking van de caissons en munitievoerwagens bleef gelijk aan die op bladz. 481 en 482 vermeld, zoodat de batterijen van 12 E 936 kogel- en 361 blikkendooschoten, benevens 327 granaten en 20 brandkogels; die van 6 E 1312 kogel- en 457 blikkendooschoten, benevens 327 granaten en 20 brandkogels medevoerden. Vergeleken met de vroegere organisatie was het aantal voertuigen van de batterijen aanzienlijk verminderd, waardoor de lengten van de marschcolonnes kleiner werden. In plaats van 790, 800 en 714 passen werden die lengten voor een batterij van 12 E , van 6 E bediend

(1) Zie ook aangaande de organisaties van de treinbataljons: *De Militaire Spectator*, 1885: »De trein bij het Nederlandsche leger.»

Benaming van de voertuigen.	Batterijen van					
	12 E.			6 E.		
	Getal voertuigen.	Getal paarden in de bespanning.	Totaal der paarden.	Getal voertuigen.	Getal paarden in de bespanning.	Totaal der paarden.
Kanonnen.	6	8	48	6	6	36
Houwiters van 24 E.	2	6	12	2	6	12
Caissons tot kanonnen.	12	6	72	12	6	72
» » houwiters.	4	6	24	4	6	24
Reserve affuiten tot caissons.	2	4	8	2	4	8
» » houwiters.	1	4	4	1	4	4
Divisiewagens.	2	4	8	2	4	8
Smidswagens.	1	4	4	1	4	4
Transportwagens.	2	4	8	2	4	8
Reserve-paarden	—	—	20	—	—	20
Totaal.	32	—	208	32	—	196

door artillerie te voet en van 6 E bediend door rijdende artillerie, respectievelijk 554, 648 en 554 passen.

Het was een groot nadeel, dat de officieren van de veldartillerie op voet van vrede onbereden waren, omdat er gebrek moest ontstaan aan voldoende bereden officieren, hetgeen bij mobilisatie bezwaren moest veroorzaken. Bovendien waren tal van verplaatsingen noodig om de batterijen van het hun toekomend personeel en aantal paarden te voorzien, en werd een personeel bijeengevoegd, dat niet voldoende op de hoogte was van de op te dragen diensten. Daarom werd in 1823 op voorstel van den Prins Grootmeester de groote stap gedaan om aan de veldartillerie haar geheele zelfstandigheid te geven. Alle officieren, onderofficieren en trompetters, benevens 2 korporaa's per compagnie werden bereden, de overige korporaa's werden in het rijden geoefend, en de compagnieën trein (1) werden opgeheven. De voerlieden, »kanonniërs-stukkenrijders» geheeten, behoorden nu tot de veldartillerie, zoodat de kapiteins in staat werden gesteld al het hun voor oorlogstijd toegewezen personeel te oefenen.

De compagnieën veldartillerie werden dus tot een tactisch geheel gevormd.

(1) Een bataljon artillerie-transporttrein werd bestemd om in tijd van oorlog de artillerie-reserveparken, de pontons met toebehooren, de levensmiddelen en wat tot den geneeskundigen dienst van het leger te velde behoort te vervoeren. Het zou »eene samenstelling en sterkte ontvangen welke aan deze bestemmingen beantwoorden."

Zoowel de bediening van het geschut als de behandeling van de bespanningen werd aan de officieren van de compagnie opgedragen.

Ook uit een oogpunt van zuinigheid had deze organisatie een groot voordeel. Officiëren en kader van den trein toch werden bij de batterijen onnoodig en konden door artilleristen worden vervangen, zonder dat hun aantal belangrijk behoefde te worden uitgebreid.

Volgens besluit van 9 Augustus 1823 werden vier bataljons veldartillerie opgericht, die ieder werden aangevoerd door een kolonel of luitenant-kolonel, een staf van 24 hoofden en zes compagnieën telden, welke laatste bestonden uit: 4 officieren, 18 onderofficiëren en korporaa's, 2 trompetters (1), 3 werklieden en 62 kanonniërs, voorts de eerste vijf compagnieën uit 76, en de zesde of depotcompagnie uit 95 kanonniërs-stukrijders-miliciens. Bij elk der eerste vijf compagnieën waren behalve de officierspaarden 6 rij- en 20 trekpaarden tot oefening van het personeel ingedeeld. Op voet van oorlog moest elke compagnie vermeerderd worden met 1 luitenant, 2 korporaa's, 1 hoefsmid, 1 zadelmaker, 14 rij- en 134 trekpaarden. Alsdan werden elke twee compagnieën vermeerderd met een adjunct-paardenarts met paard, en moesten de hoofdofficiëren twee, de overige officieren één dienstpaard meer houden dan voor de vredesvoet was aangegeven.

In den nazomer van 1823 werd tot de invoering van nieuw materieel besloten. Dit — het zware — veldmaterieel was sedert 1817 in beproeving geweest op voorstel van den generaal PARAVICINI, die ons materieel wilde inrichten naar het model van een door hem te Mechelen bestudeerde batterij van 9 E . Later — in 1827 — werden de korte houwitsers door lange vervangen, die geen kamer hadden, en waaruit de granaten met zwaardere ladingen werden weggeschoten, zoodat en dracht en trefkans grooter waren.

Het nieuwe materieel was uitstekend voor dien tijd; naar eenvoudigheid was gestreefd. Er was toch een enkele soort affuiten ingevoerd, en de tot nu toe in gebruik zijnde zeven verschillende soorten raden werden voor alle voertuigen door gelijksoortige vervangen. De Nederlandsche artillerie kon dan ook op dat oogenblik als een model gelden, en in den veldtocht van 1831 mocht zij den hoogsten lof inoogsten, toen zij met haar uitstekend veldmaterieel en haar schoone bespanningen, door de groote geoeffendheid van haar personeel een buitengewone vaardigheid in richten en manoeuvreeren aan den dag legde.

De samenstelling van de batterijen, voor zooveel betreft voertuigen, paarden en stukrijders, is vermeld in achterstaande tabel.

(1) De pijpers waren in 1819 afgeschaft.

Benaming van de voertuigen.	Batterijen van							
	12 ƒ.				6 ƒ. bediend door veldart.			
	Getal voertuigen.	Getal paarden in de bespanning.	Totaal der paarden.	Getal manschappen tot het menen der paarden.	Getal voertuigen.	Getal paarden in de bespanning.	Totaal der paarden.	Getal manschappen tot het menen der paarden.
Kanonnen	8	8	64	32	6	6	36	18
Houwiters van 15 DM.	—	—	—	—	2	6	12	6
Caissons tot kanonnen	8	8	64	32	6	6	36	18
» » houwiters.	—	—	—	—	2	6	12	6
Reserve-affuiten tot kanonnen.	2	6	12	6	1	6	6	3
» » houwiters.	—	—	—	—	1	6	6	3
Voorraadwagens.	1	6	6	3	1	6	6	3
Smidswagens.	1	6	6	3	1	6	6	3
Transportwagens.	1	6	6	3	1	6	6	3
In reserve.	—	—	4	10	—	—	8	10
Totaal.	21	—	162	89	21	—	134	73

De voorwagens en caissons hadden de volgende bekpakking aan projectielen en kardoezen :

	Voorwagenkist.			Caissonachterstel.		
	12 ƒ.	6 ƒ.	Houw. 15 DM.	12 ƒ.	6 ƒ.	Houw. 15 DM.
Opgeklote kogels à 12 ƒ.	16	—	—	48	—	—
Idem à 6 ƒ met patronen	—	48	—	—	60	—
Opgeklote granaten.	—	—	20 (1)	—	—	32 (2)
Blikken doozen	8	12	8	16	36	34
Losse saaien patronen à 2 Ned. P.	24	—	—	64	—	—
» » » 1 » »	—	12	22	—	36	44
» » » 0,5 » »	—	—	18	—	—	28
» » » 0,3 » »	—	—	10	—	—	12
» » » 0,25 » »	—	—	10	—	—	12
» » » 0,10 » »	—	—	20	—	—	24

(1) Waarvan 2 met brandstof gevuld.

(2) » 4 » » » »

Er waren dus beschikbaar:

per 12-ponder.	84 kogel-	} schoten.
	34 blikkendoos-	
per 6-ponder.	164 kogel-	
	62 blikkendoos-	
per houwitser der houwitserbatterij.	77 granaat-	
	42 blikkendoos-	
per houwitser der 6-ponderbatterij.	82 granaat-	
	44 blikkendoos-	

Reeds in 1825 werd de organisatie bij besluit van 13 Juli wederom gewijzigd, »ten einde in vreedstijd bij elk dezer bataljons (veldartillerie) een ter bediening eener veldbatterij genoegzaam aantal geoefende stukrijders in gestadigen dienst en in oorlogstijd, zoo daarbij als bij de rijdende artillerie, een depot aanwezig zij, van genoegzame sterkte, om de compagnieën zonder moeilijkheden voltallig te houden.»

De eerste vijf compagnieën van elk bataljon behielden 62 vrijwillige kanonniers, 68 vrijwillige kanonniers-stukrijders-lotelingen en werden met 5 vrijwillige kanonniers-stukrijders versterkt. De depotcompagnieën behielden slechts 20 vrijwillige kanonniers, doch kregen bovendien 75 kanonniers-lotelingen en 85 kanonniers-stukrijders-lotelingen. Zoo doende stelde men zich voor, op voet van oorlog vier batterijen à 12 E en twintig batterijen à 6 E uit te brengen.

(Wordt vervolgd.)